

فهرست مطالب

۲۳	فصل اول: جرائم علیه اشخاص
۲۵	بخش اول: جرائم علیه تمامیت جسمانی اشخاص
۲۶	مبحث اول: جنایات
۲۶	گفتار اول: عنصر مادی
۲۶	مورد اول: مرتکب جرم
۲۷	مورد دوم: رفتار مجرمانه
۲۷	الف) ارتکاب جنایت از طریق فعل
۲۹	ب) ارتکاب جنایت از طریق ترک فعل
۳۵	مورد سوم: موضوع جنایت
۴۰	مورد چهارم: وسیله جرم
۴۰	مورد پنجم: نتیجه جرم
۴۰	الف) جرم تام
۴۶	گفتار دوم: عنصر معنوی
۴۷	مورد اول: جنایات عمدی
۵۵	مورد دوم: جنایات شبه عمدی
۵۸	مورد سوم: جنایات خطای محض
۶۱	مبحث دوم: مجازات جرائم علیه تمامیت جسمانی
۶۱	گفتار اول: قصاص
۶۱	مورد اول: شرایط عمومی قصاص
۶۷	مورد دوم: شرایط اجرای قصاص

- ۷۲..... مورد سوم: موانع اجرای قصاص
- ۷۳..... گفتار دوم: دیه
- ۸۰..... گفتار سوم: تعزیر
- ۸۰..... مورد اول: قتل
- ۸۱..... مورد دوم: جنایات مادون نفس
- ۸۲..... مبحث سوم: شرکت در جنایات
- ۸۷..... مورد اول: انواع شرکت به اعتبار عنصر مادی
- ۸۸..... مورد دوم: انواع شرکت به اعتبار عنصر روانی
- ۸۹..... مبحث چهارم: راه‌های اجتناب جنایات
- ۸۹..... گفتار اول: اقرار
- ۹۰..... گفتار دوم: شهادت
- ۹۱..... گفتار سوم: علم قاضی
- ۹۲..... گفتار چهارم: قسامه
- ۱۰۱..... بخش دوم: جرائم علیه شخصیت معنوی اشخاص
- ۱۰۲..... مبحث اول: توهین
- ۱۰۲..... گفتار اول: توهین ساده
- ۱۰۲..... مورد اول: عنصر قانونی
- ۱۰۲..... مورد دوم: عنصر مادی
- ۱۰۹..... مورد سوم: عنصر روانی
- ۱۱۰..... گفتار دوم: توهین به رهبری قبلی و فعلی
- ۱۱۱..... گفتار سوم: توهین به کارکنان دولتی ایران
- ۱۱۵..... گفتار چهارم: توهین به مقامات سیاسی خارجی
- ۱۱۶..... گفتار پنجم: توهین به اعتبار جنسیت یا سن مخاطب توهین
- ۱۱۹..... گفتار ششم: توهین به مقدسات
- ۱۲۱..... گفتار هفتم: هجو دیگران
- ۱۲۲..... گفتار هشتم: توهین به وسیله مطبوعات
- ۱۲۴..... گفتار نهم: توهین از طریق رایانه
- ۱۲۵..... گفتار دهم: توهین به صاحبان حرفه‌ها و مشاغل خاص
- ۱۲۷..... مبحث دوم: افتراء

۱۲۷	گفتار اول: افتراء
۱۳۷	گفتار دوم: افتراءى عملى
۱۳۷	مورد اول: عنصر قانونى
۱۳۷	مورد دوم: عنصر مادى
۱۴۰	مورد سوم: عنصر معنوى
۱۴۴	مبحث سوم: قذف
۱۴۷	مبحث چهارم: نشر اکاذيب
۱۵۱	مبحث پنجم: نشر اکاذيب رایانه‌ای
۱۵۲	مبحث ششم: افشای اسرار حرفه‌ای
۱۵۳	مبحث هفتم: هتك حرمت مراسلات، مخابرات یا مکالمات تلفنى
۱۵۵	مبحث هشتم: مزاحمت تلفنى
۱۵۷	مبحث نهم: هتك حرمت منزل یا مهکن اشخاص
۱۶۱	مبحث دهم: تهدید اشخاص
۱۶۱	گفتار اول: تهدید به قتل یا ضررهای دیگر
۱۶۵	گفتار دوم: اخذ سند یا نوشته با تهدید
۱۶۷	مبحث یازدهم: توقیف یا اخفای غیر قانونى
۱۷۱	مبحث دوازدهم: آدم‌ربایى
۱۸۰	مبحث سیزدهم: قاچاق انسان
۱۸۲	مبحث چهاردهم: جرائم جنسى به عنف و اکراه
۱۸۵	فصل دوم: جرائم علیه اموال
۱۸۶	مبحث اول: کلاهبرداری
۱۸۷	گفتار اول: عنصر قانونى
۱۸۸	گفتار دوم: عنصر مادى
۱۸۸	مورد اول: مرتکب جرم
۱۸۸	مورد دوم: اقسام رفتار مجرمانه
۱۹۰	مورد سوم: موضوع جرم
۱۹۴	مورد چهارم: وسیله جرم
۲۰۵	مورد پنجم: نتیجه‌ی جرم
۲۱۱	گفتار سوم: عنصر معنوى

- ۲۱۱..... مورد اول: علم به موضوع
- ۲۱۲..... مورد دوم: سوءنیت عام
- ۲۱۲..... مورد سوم: سوءنیت خاص
- ۲۱۳..... گفتار چهارم: کلاهبرداری مشدد
- ۲۱۶..... گفتار پنجم: تعدد جرم کلاهبرداری
- ۲۱۶..... مورد اول: تعدد معنوی
- ۲۱۶..... مورد دوم: تعدد مادی
- ۲۱۸..... گفتار ششم: مجازات کلاهبرداری و آثار آن
- ۲۲۱..... گفتار هفتم: شرکت و معاونت در کلاهبرداری
- ۲۲۳..... گفتار هشتم: کلاهبرداری شبکه‌ای
- ۲۲۵..... گفتار نهم: کلاهبرداری رایانه‌ای
- ۲۲۸..... گفتار دهم: جرائم در حکم کلاهبرداری
- ۲۲۸..... مورد اول: تبانی و مواضعه برای بردن مال غیر
- ۲۲۹..... مورد دوم: انتقال مال غیر
- ۲۳۶..... مورد سوم: تبانی و مواضعه برای بردن مال غیر
- ۲۳۷..... مورد چهارم: معرفی مال دیگری به عوض مال خود
- ۲۳۹..... مورد پنجم: کلاهبرداری در امور ثبتی
- ۲۴۱..... مورد ششم: کلاهبرداری در تصدیق انحصار وراثت
- ۲۴۱..... مورد هفتم: سوءاستفاده از ارز دولتی
- ۲۴۲..... مورد هشتم: کلاهبرداری در امور مربوط به بیمه
- ۲۴۲..... مورد نهم: کلاهبرداری در شرکت‌ها
- ۲۴۳..... مورد دهم: قانون اساسی
- ۲۴۴..... گفتار یازدهم: اعمال متقلبانه با وصف مجرمانه مستقل
- ۲۴۴..... مورد اول: ورشکستگی به تقلب
- ۲۴۵..... مورد دوم: تبانی مدیر تصفیه
- ۲۴۵..... مورد سوم: معامله معارض
- ۲۴۷..... مورد چهارم: معامله به قصد فرار از دین
- ۲۴۸..... مورد پنجم: تحصیل مال نامشروع
- ۲۵۰..... مورد ششم: تدلیس در معاملات دولتی

۲۵۰	مورد هفتم: تقلب نسبت به بیمه‌گر
۲۵۵	مبحث دوم: خیانت در امانت
۲۵۵	گفتار اول: عنصر قانونی
۲۵۵	گفتار دوم: عنصر مادی
۲۵۵	مورد اول: مرتکب جرم
۲۵۶	مورد دوم: اقسام رفتار مجرمانه
۲۵۹	مورد سوم: موضوع جرم
۲۷۱	مورد چهارم: وسیله جرم
۲۷۱	مورد پنجم: نتیجه جرم
۲۷۴	گفتار سوم: عنصر معنوی
۲۷۴	مورد اول: علم به موضوع
۲۷۵	مورد دوم: سوءنیت عام
۲۷۵	مورد سوم: سوءنیت خاص
۲۷۶	گفتار چهارم: مجازات خیانت در امانت
۲۷۷	گفتار پنجم: سایر مقررات خیانت در امانت
۲۸۰	گفتار ششم: جرائم در حکم خیانت در امانت
۲۸۰	مورد اول: قانون تجارت
۲۸۰	مورد دوم: قانون تصدیق انحصار وراثت
۲۸۱	مورد سوم: قانون ثبت اسناد و املاک
۲۸۱	مورد چهارم: قانون شرکت‌های تعاونی
۲۸۱	مورد پنجم: قانون مجازات عاملین متخلف در امر حمل و نقل کالا
۲۸۵	مبحث سوم: سوءاستفاده از سفید مهر یا سفید امضاء
۲۸۵	گفتار اول: عنصر قانونی
۲۸۵	گفتار دوم: عنصر مادی
۲۸۵	مورد اول: ویژگی مرتکب
۲۸۵	مورد دوم: رفتار مجرمانه
۲۸۶	مورد سوم: موضوع جرم
۲۸۷	مورد چهارم: وسیله جرم
۲۸۷	مورد پنجم: نتیجه جرم

مبحث اول: جنایات

جرایم علیه تمامیت جسمانی افراد در قالب جنایات در زمره جرائم خشونت‌آمیز می‌باشد. این جرائم علیه جسم و جان افراد ارتکاب می‌یابد.

این جرائم در قالب جنایات عمدی، شبه عمدی و خطای محض قابل تقسیم‌بندی است و در مباحث آتی به صورت جداگانه مورد بررسی قرار خواهد گرفت اما در ابتدا مواردی را که بین همه انواع جنایات مشترک است، بررسی خواهیم نمود. سپس هر کدام مستقلاً مورد تشریح قرار خواهد گرفت.

رابطه جنایت با جرم، رابطه محصور و مخصوص مطلق است. (۱) هر جنایتی جرم است. (۲) هر جرمی جنایت نیست.

گفتار اول: عنصر مادی

مورد اول: مرتکب جرم

واژه مرتکب، منظور کسی است که وقوع جنایت منسب به اوست بنابراین هیچ شیء یا حیوانی را نمی‌توان مرتکب جنایت دانست. زیرا قائل شدن به مرتکبیت کیفری و اعمال مجازات بر غیر انسان مقدور نیست. مرتکب جنایت می‌تواند مباشر یا مسبب باشد.

الف) مباشرت

گاه مرتکب مستقیماً موجب بروز جنایتی می‌شود، به گونه‌ای که عرف بدون هیچ‌گونه شک و تردیدی نتیجه را منتسب به وی می‌داند. این را مباشرت در جنایت می‌نامند که به موجب ماده ۴۹۴ «قانون مجازات اسلامی» مصوب سال ۱۳۹۲، منظور «آن است که جنایت مستقیماً توسط خود مرتکب واقع شود». مباشرت شامل مواردی است مثل تیراندازی، سنگ زدن، فشردن گلولو، قطع اعضاء و جوارح، پرتاب کردن از بلندی یا به درون آب، ریختن مایع مسموم در حلق قربانی، چاقو زدن و نظایر آنها که موجب مرگ یا ورود صدمه جسمانی به قربانی شود.^۱

ب) تسبیب

گاه مرتکب، بدون آنکه مستقیماً مرتکب جنایت شود، سبب بروز آن را مع‌الواسطه فراهم می‌آورد. مواردی مثل چاه کندن، ریختن مواد لغزنده، سنگ گذاشتن در محل عبور دیگری،

^۱ - میرمحمد صادقی، جرایم علیه اشخاص، ص ۲۸.

مسموم کردن غذا یا نوشیدنی که قربانی مصرف می‌کند، کرایه دادن خودروی دارای نقص فنی، سوار کردن مسافر داخل خودرویی که در آن به دلیل نقص فنی یا زیاد بودن تعداد مسافران، بین راه باز شده و مسافر به بیرون پرتاب شود، در اختیار قرار دادن کشتی ناسالم که موجب غرق شدن و مرگ مسافران شود، گذاشتن چمدان و اثاثیه از سوی راننده یا یکی از مسافران به شکل نامناسب در بالای سر مسافر دیگر به طوری که بر اثر حرکت عادی وسیله نقلیه، چمدان یا اثاثیه بر روی سر وی بیفتد، گذاشتن چیزی بر روی دیوار یا بالکن در هوای طوفانی یا سایر شرایطی که نوعاً مستعد ایراد صدمه یا خسارت است، به طوری که باعث افتادن آن بر روی رهگذران شود، برانگیختن حیوان درنده به سوی دیگری یا انداختن او به دریا برای آن که طعمه حیوانات دریایی شود و نظایر آنها، در صورتی که موجب بروز جراحت یا مرگ قربانی شود، تسبیب در جنایت نامیده می‌شود که در ماده ۵۰۶ ق.م.ا به شکل زیر تعریف شده است:

«تسبیب در جنایت آن است که کسی سبب تلف شدن یا مصدومیت دیگری را فراهم کند و خود مستقیماً مرتکب جنایت نشود، به طوری که در صورت فقدان رفتار او جنایت حاصل نمی‌شد. مانند آن که چاهی بکند و کسی در آن بیفتد و آسیب ببیند.»

مورد دوم: رفتار مجرمانه

جنایت جزء جرائمی است که هم به صورت «فعل» و هم به صورت «ترک فعل» قابل تحقق است. این موارد به تفکیک قابل ارزیابی است:

الف) ارتکاب جنایت از طریق فعل

بیشتر مصادیق جنایات به صورت «فعل» واقع می‌گردند؛ نظیر سم دادن، چاقو زدن، تیراندازی کردن، خفه کردن و نظایر آنها.

در خصوص جنایت از طریق «فعل»، برخی از حقوقدانان آن را به «فعل اصابتی» و «فعل غیر اصابتی» تقسیم‌بندی کرده‌اند:

۱- فعل اصابتی (مادی)

گاه ممکن است رفتار مرتکب به جسم افراد اصابت نموده و یک تأثیر و صدمه ملموس و قابل رؤیت بر آن باقی گذارد. این اثر می‌تواند بریدگی، شکستگی، سوختگی، سوراخ شدن، پارگی ظاهری اندام بدن مجنی‌علیه و نظایر آن باشد.

۲- فعل غیر اصابتی (غیر مادی)

از سوی دیگر، گاه عمل ارتكابی بدون این که به بدن فرد اصابت کرده و یک اثر ظاهری بر اندام وی باقی گذارد، با ایجاد هراس، وحشت، اضطراب، هیجان و تأثیرگذاری بر سیستم روانی و عصبی وی، موجب مرگ یا ورود صدمه به او شود. ماده ۵۰۱ ق.م.ا از مصادیق فعل غیر اصابتی است که مقرر داشته است: «هر گاه کسی به روی شخصی سلاح بکشد یا حیوانی مانند سگ را به سوی او برانگیزد یا هر کار دیگری که موجب هراس او می‌گردد مانند فریاد کشیدن یا انفجار صوتی انجام دهد و بر اثر این ارباب، شخص بمیرد یا مصدوم گردد حسب مورد براساس تعاریف انواع جنایات به قصاص یا دیه محکوم می‌شود».

برخی از حقوقدانان اکتفا به نص نموده و فعل غیر اصابتی مقرر در این ماده را فقط ناظر بر «ارباب» می‌دانند. برای مثال اگر فردی با گفتن «خبر دروغ فوت فرزند به مادری مسن باعث ناراحتی ایشان گردد و در اثر شدت ناراحتی، وی سگت قلبی نماید، مشمول این ماده نخواهد بود.^۱ اما برخی دیگر ماده ۵۰۱ را محصور در «ارباب» نمی‌دانند و معتقدند حکم این ماده ناظر بر مواردی غیر از ارباب نظیر ایجاد شوق، هیجان، اضطراب و شادی زاندا لوصف هم می‌شود. بنابراین کسی، به قصد صدمه زدن به قلب یک بیمار قلبی یا باعث مرگ وی شدن، خبر دروغ برنده شدن وی در یک مسابقه بخت‌آزمایی بزرگ را به او بدهد یا به دروغ وی را از بازگشت تنها فرزندش که سال‌ها مفقود الاثر بوده است، مطلع نماید مشمول ماده اخیر است.^۲

برای شمول ماده ۵۰۱، فعل ارتكابی در هر حال مادی و محسوس می‌باشد و صرفاً صدمه حاصله محسوس و قابل رؤیت نیست و گرنه اگر منظور از فعل غیر مادی اعمالی مثل سحر و جادو باشد، که ادعای تأثیر آن بر اثر عوامل ماوراءالطبیعه برود، این اعمال هیچ‌گاه نمی‌تواند موجب انتساب مرگ یا ضرب و جرح به دیگری شود. بنابراین، حتی اگر کسی اقرار کند که با استفاده از ابزاری یا ذکر اورادی موجب مرگ یا جراحت کسی شده است، محکوم کردن وی به ارتكاب جنایت

^۱ آقایی نیا، جرائم علیه اشخاص، ص ۴۹.

^۲ میرمحمد صادقی، پیشین، ص ۶۴.

ممکن نخواهد بود، مگر آنکه قربانی مثلاً با دیدن ابزار و وسایل سحر و جادو یا شنیدن او را شخص ساحر، از ترس قالب تهی کند^۱ در انتها باید تفاوت ماده ۵۰۱ با ماده ۴۹۹ ق.م.ا نیز همین جا مورد بررسی قرار گیرد. ماده ۴۹۹ مقرر داشته است: «هرگاه کسی دیگری را بترساند و آن شخص در اثر ترس بی‌اختیار فرار کند یا بدون اختیار حرکتی از او سر بزند که موجب ایراد صدمه بر خودش یا دیگری گردد، ترساننده حسب تعاریف جنایات عمدی و غیرعمدی مسئول است.»

در قیاس ماده ۵۰۱ اخیرالذکر با ماده ۴۹۹ ق.م.ا، بایستی متذکر شد که ماده ۵۰۱ ناظر بر مواردی است که نفسی ارباب منجر به جنایت می‌گردد مانند انفجار صوتی که در اثر ایجاد ارباب منجر به مرگ فرد مستی گردد. اما ماده ۴۹۹ ناظر بر مواردی است که در اثر ارباب مجنی‌علیه حرکت نموده و در اثر این حرکت جنایتی بر وی وارد می‌گردد. برای مثال شخص دیگری را که در کنار پرتگاهی ایستاده و مشغول گرفتن عکس سلفی است (خویش‌انداز)، مرتکب با ترساندن وی موجب حرکت مجنی‌علیه و پرت شدن وی به دره گردد.

ب) ارتکاب جنایت از طریق ترک فعل

امکان تحقق جنایات به صورت «ترک فعل» در قانون مجازات اسلامی پیش‌بینی شده اما برای تحقق آن شرایط مستقلی مقرر گردیده است. ابتدا مستند قانونی این ادعا ذکر، سپس به بررسی نکات آن خواهیم پرداخت. ماده ۲۹۵ ق.م.ا در این خصوص مقرر داشته است: «هرگاه کسی فعلی که انجام آن را بر عهده گرفته یا وظیفه خاصی را که قانون بر عهده او گذاشته است، ترک کند و به سبب آن جنایتی واقع شود، چنانچه توانایی انجام آن فعل را داشته است جنایت حاصل به او مستند می‌شود و حسب مورد عمدی، شبه‌عمدی، یا خطای محض است، مانند اینکه مادر یا دایه‌ای که شیر دادن را بر عهده گرفته است، کودک را شیر ندهد یا پزشک یا پرستار وظیفه قانونی خود را ترک کند.»

۱- وجود وظیفه خاص قانونی (قانونی یا قراردادی)

اولین شرط، وجود یک وظیفه قانونی (و نه صرفاً اخلاقی) است. لیکن، منظور از قانون صرفاً قانون جزا نمی‌باشد، بلکه سایر قوانین لازم‌الاجرا را نیز در برمی‌گیرد. برای مثال، مطابق ماده